



ТИМЧАСОВА СПЕЦІАЛЬНА КОМІСІЯ ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНИ

з питань захисту майнових та немайнових прав
внутрішньо переміщених та інших осіб, постраждалих
внаслідок збройної агресії Російської Федерації проти
України

вул. М. Грушевського, 5, м. Київ, 01008, www.rada.gov.ua

24 липня 2024 року

Р І Ш Е Н Н Я

Про заходи з підтримки українців, які у зв'язку з російською агресією перебувають за кордоном

Повномасштабна збройна агресія, що розпочалася 24 лютого 2022 року, як остання фаза міжнародного збройного конфлікту, призвела до безпрецедентної гуманітарної кризи в Україні, зумовила безпрецедентні порушення прав людини. Тимчасова спеціальна комісія Верховної Ради України з питань захисту майнових та немайнових прав внутрішньо переміщених та інших осіб, постраждалих внаслідок збройної агресії Російської Федерації проти України (далі – Комісія) підкреслює, що тимчасова окупація території України є грубим порушенням міжнародного права, зокрема принципів, закріплених у Статуті ООН та Гельсінському заключному акті, який зобов'язує держави поважати суверенітет, територіальну цілісність і політичну незалежність інших держав. Напад також призвів до масового та тривалого порушення прав людини, переміщення мільйонів українців всередині держави та за її межі.

За даними Управління Верховного комісара Організації Об'єднаних Націй у справах біженців з 24.02.2022 за межами України станом на середину липня 2024 року перебуває близько 6,021 млн громадян України.

За інформацією закордонних дипломатичних установ України (далі – ЗДУ), станом на середину липня орієнтовна кількість громадян України за кордоном складає 7,7 млн, з яких – 5,3 млн або 69% – в державах-членах Європейського Союзу (далі – ЄС).

За інформацією Єврокомісії, станом на 31 травня ц. р. під тимчасовим захистом у державах-членах ЄС перебувають 4,26 млн громадян України.

МЗС України листом від 22.07.2024 № 71/12-500-99570 повідомило, що на консульському обліку в закордонних дипломатичних установах України перебуває 420 716 громадян України, з них 267 400 у державах-членах ЄС. Відповідно до Порядку ведення обліку громадян України, які проживають за межами України, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 29.01.2020 № 85, прийняття громадян України на консульський облік є не обов'язковим і здійснюється на добровільній основі.

Щодо доступу українців, які перебувають за кордоном, до консульських послуг.

Протягом останніх років кількість громадян України за кордоном зросла у чотири рази. Попри це у 2022 та 2023 роках консульською службою забезпечено

ефективну допомогу українцям, які перебувають за кордоном, а також нарощено обсяги надання консульських послуг.

Станом на липень 2024 року консульські послуги надаються 115-ма посольствами та консульськими установами України за кордоном у 88 країнах світу.

Упродовж 2022 року закордонними дипломатичними установами України було надано понад 1,1 млн консульських послуг (майже втричі більше, ніж у 2021 році)

У 2023 році вчинено понад 900 тис. консульських дій, за першу половину 2024 року закордонні дипломатичні установи України надали понад 431 тис. консульських послуг.

Робота з вимушено переміщеними особами внаслідок російської агресії є одним із пріоритетів МЗС загалом та консульської служби зокрема.

У зв'язку зі значним збільшенням кількості громадян України за кордоном МЗС впроваджено низку рішень, спрямованих на забезпечення якісного і безперебійного надання консульських послуг. Зокрема закордонні дипломатичні установи переведено на особливий режим роботи, збільшено прийомний час та кількість цілодобових «гарячих» ліній для надання консультацій вимушено переміщеним особам, створено багатоканальний цілодобовий аутсорсинговий callцентр МЗС.

Разом із цим, громадяни України за кордоном час від часу скаржаться на складнощі у доступі до консульських послуг через великі черги та перевантаженість працівників консульських установ.

Як повідомляє МЗС на інформаційних ресурсах МЗС і ЗДУ розміщується та регулярно оновлюється корисна інформація для громадян України, відповідно адаптований інформаційний сервіс МЗС tripadvisor.mfa.gov.ua, у якому на основі картографічної моделі світу зібрано відомості щодо умов перетинання кордону та перебування у кожній державі.

Консульські посадові особи ЗДУ у співпраці з компетентними установами іноземних держав та волонтерами на постійній основі опрацьовують питання спрощеного порядку отримання вимушено переміщеними особами послуг, що надаються іноземними міграційними органами, забезпечення безкоштовної медичної допомоги тощо.

З метою імплементації Директиви ЄК про тимчасовий захист, моніторингу потреб громадян України, які в статусі тимчасового захисту перебувають в державах Європейського Союзу, та з метою координації вирішення проблемних питань була створена Платформа Солідарності (SolidarityPlatform), яку координує Генеральний директорат Європейської Комісії з питань міграції та внутрішніх справ DGHOME. Ця Платформа об'єднує держави-члени та агенції ЄС (у т. ч. Агентство ЄС з питань притулку, Frontex та Європол), МОМ, УВКБ ООН та інших партнерів. У рамках Платформи проводяться регулярні засідання разом із Інтегрованим реагуванням на політичні кризи (IPCR) Ради, а також мережею ЄС з питань готовності до міграції та управління кризовими ситуаціями.

МЗС здійснюється моніторинг міграційних процесів в державах перебування тимчасово переміщених громадян України, за результатами якого опрацьовуються питання щодо динамічного підсилення консульського напряму роботи у відповідних країнах, запровадження у взаємодії з компетентними державними органами експериментальних проєктів, спрямованих на спрощення отримання вразливими

категоріями громадян відповідних послуг, та відповідного вдосконалення законодавства України.

Зокрема, здійснено наступні заходи:

- запроваджено можливість оформлення відокремленим підрозділом державного підприємства, що належить до сфери управління Державної міграційної служби України, паспорта громадянина України та паспорта громадянина України для виїзду за кордон громадянам України, які перебувають за межами України;

- низці ЗДУ надано доступ до Реєстру РАЦС для надання послуг у сфері державної реєстрації актів цивільного стану (державної реєстрації актів цивільного стану, внесення змін до актових записів цивільного стану, їх поновлення та анулювання, повторної видачі свідоцтв про державну реєстрацію актів цивільного стану та видачі витягів з Державного реєстру актів цивільного стану громадян);

- на період дії воєнного стану та протягом року з дня його припинення або скасування запроваджено можливість продовження строку дії паспорта громадянина України для виїзду за кордон та внесення до паспортів законних представників інформації про дитину;

- вдосконалено процедуру проставлення апостиля, передбаченого Конвенцією, що скасовує вимогу легалізації іноземних офіційних документів.

МЗС та закордонні дипломатичні установи України на постійній основі здійснюють збір та аналіз інформації щодо найбільш поширених проблем громадян України, які перебувають у державах-членах ЄС у зв'язку із повномасштабною збройною агресією РФ проти України.

З метою вирішення актуальних проблем за участі представників МЗС проведено три раунди консультацій між посольствами України в державах-членах ЄС та Європейською Комісією, представниками держав-членів ЄС (грудень 2022 року, березень та грудень 2023 року).

За результатами консультацій європейською стороною вживаються заходи для вирішення порушених проблемних питань. Більшість питань, які було обговорено, наразі вирішено.

Щодо статусу тимчасового захисту для громадян України в ЄС. Згідно з Директивою Ради ЄС 2001/55/ЄС від 20.07.2001 про мінімальні стандарти для надання тимчасового захисту у випадку масового напливу переміщених осіб і про заходи, що сприяють збалансованості зусиль між державами-членами стосовно прийому таких осіб та понесення наслідків цього (EU TPD Directive), термін дії тимчасового захисту громадян третіх країн може становити максимум три роки (після трьох років захист набуває ознак постійності).

Водночас, 25.06.2024 Рада ЄС схвалила продовження дії механізму тимчасового захисту для громадян України на один рік до 04.03.2026.

Наразі в ЄС продовжуються внутрішні консультації щодо додаткових та альтернативних способів тимчасового захисту та визначення правового статусу громадян України після припинення дії згаданої директиви.

З метою забезпечення безперервного навчального процесу та надання допомоги у вирішенні проблем у здобутті української освіти дітьми, які вимушено опинилися за кордоном у зв'язку з повномасштабною російською військовою агресією, МЗС ініціювало низку онлайн-нарад із представниками Міністерства освіти і науки України

(далі – МОН), керівниками громадських організацій закордонних українців, вчителями суботніх/недільних шкіл та представниками ЗДУ.

Окремої уваги потребує забезпечення здобуття української освіти дітьми, які вимушено опинилися за кордоном, підтримка українських вчителів та забезпечення поширення знань про Україну і українськість.

Українські діти за кордоном є величезним потенціалом для розвитку України і для збереження та посилення їх зв'язків з Україною необхідно докладати максимальних зусиль. Тим містком між Україною та учнями є як раз українська освіта, адже від того наскільки довго учні залишатимуться в українському контексті залежатиме і їхнє рішення повернутися в Україну чи залишитися за кордоном.

Питання доступу таких дітей і включення їх до української освіти виходить далеко за межі питання освіти. Міжнародна організація праці вже оцінює нестачу робочих рук у величезні 8 мільйонів для післявоєнної відбудови України. Отже, повернення українських дітей до Батьківщини є дуже важливим для успішного функціонування держави у післявоєнний період.

Вкрай необхідною є розробка стратегії повернення українців за кордоном до України, а також збереження зв'язків з Україною для тих українців, які залишаються за кордоном.

Навчання дітей, які перебувають за кордоном, наразі відбувається у таких 4 форматах:

- 1) навчання очно лише в закордонній школі;
- 2) поєднання очного навчання в закордонному закладі освіти з дистанційним (або екстернатним, сімейним) в українській школі;
- 3) навчання в громадських українських школах, зокрема, у закладах, які співпрацюють із Державним ліцеєм “Міжнародна українська школа”;
- 4) навчання лише в закладі освіти України дистанційно або за сімейною чи екстернатною формами.

За даними МОН з тих, хто перебуває за кордоном, майже 400 тисяч дітей навчаються в українських школах онлайн. Водночас, близько 200 тисяч дітей шкільного віку не охоплено українською освітою.

За інформацією МОН, наданої листом від 22.07.2024 № 1/12972-24, з метою забезпечення права дітей, які внаслідок повномасштабного вторгнення рф вимушено опинилися за межами України, Міністерством розроблені та затверджені наказом № 563 від 15.05.2023 Методичні рекомендації щодо окремих питань здобуття освіти в закладах загальної середньої освіти в умовах воєнного стану в Україні.

За оперативними даними за межами України станом на кінець 2022 року перебувало 495 806 учнів, на кінець 2023 року – 384 756 учнів, на початок 2024 року – 392776 учнів.

На кінець 2023/2024 навчального року продовжують перебувати за межами України 396 074 учні закладів загальної середньої освіти, у тому числі з тимчасово окупованих територій України.

Методичними рекомендаціями передбачено, що діти – громадяни України, які вимушено перебувають за кордоном, можуть навчатися в закладі освіти країни перебування або поєднувати навчання в закладі освіти країни перебування за очною

формою та в закладі загальної середньої освіти України за однією з форм навчання, передбачених законодавством (дистанційною, сімейною (домашньою), екстернатною).

Для зменшення навантаження на дітей, які перебувають за кордоном, минулого року наказом МОН від 21.08.2023 № 1022 було запроваджене дистанційне вивчення предметів українознавчого компонента в окремо визначених школах (по 5 шкіл у кожній області та місті Києві).

З метою забезпечення здобуття освіти і вивчення учнями, які виїхали з України внаслідок повномасштабного вторгнення рф, предметів навчального плану українських освітніх програм, які не вивчаються у закордонних школах, Міністерством розроблена Типова освітня програма для навчання дітей, які виїхали з України внаслідок повномасштабного вторгнення російської федерації і здобувають освіту одночасно в закладах освіти країни перебування та України (затверджена наказом МОН від 18.08.2023 № 1014).

Наказом МОН від 16.05.2024 № 701 затверджені модифіковані (скорочені) програми з української мови, української літератури, історії України, географії для закладів загальної середньої освіти, а також методичні рекомендації щодо їх використання.

МОН розроблено «Рекомендації щодо зарахування результатів навчання українських дітей у закладах освіти країни перебування» (наказ МОН від 13.06.2024 № 836), які містять таблиці співвіднесення української 12-бальної системи оцінювання і шкали оцінювання відповідної країни. Такі таблиці укладено для 26 країн.

З метою задоволення освітніх та мовних потреб українців, які проживають за межами України, МОН на постійній основі здійснюється робота із забезпечення навчальною літературою закладів освіти за кордоном.

Для вирішення питання забезпечення підручниками до Міністерства освіти і науки України необхідно надіслати лист-замовлення від освітніх закладів, українських громадських організацій або закордонних дипломатичних установ України із зазначенням класів, назв предметів, кількості учнів, які потребують підручників.

МОН із резервного фонду навчальної літератури закладам освіти за кордоном передані: у 2022 році – 4 379 примірників підручників та навчальних посібників; у 2023 році - 4 754 примірники; із початку 2024 року – 7 051 примірників.

На освітній платформі «Всеукраїнська школа онлайн» (<https://lms.e-school.net.ua/>) розміщено відеоуроки, у тому числі відеоуроки з української мови, що забезпечує доступ до шкільної освіти учнів за державними стандартами України. На офіційному сайті Державної наукової установи «Інститут модернізації змісту освіти» подано електронні версії підручників для 1-11 класів (покликання на сторінку: <https://imzo.gov.ua/pidruchniki/elektronni-versiyi-pidruchnikiv/>).

В Україні функціонує заклад загальної середньої освіти Державний ліцей «Міжнародна українська школа», що забезпечує умови для здобуття початкової, базової та повної загальної середньої освіти за стандартами України громадянами України, які тимчасово або постійно проживають за кордоном, та має відповідний досвід викладання української мови.

На кінець навчального року загальна кількість учнів ліцею становила 7 157 осіб. Ліцей співпрацює з громадськими організаціями за кордоном, при яких функціонують освітні центри, на основі укладених договорів про співпрацю.

У 2023/2024 навчальному році Державний ліцей «Міжнародна українська школа» співпрацював з 44 громадськими організаціями/асоціаціями з 14 країн світу (Іспанії, Італії, Туреччини, Молдови, Португалії, Франції, Бельгії, Польщі, Чехії, Австрії, Литви, Болгарії, Швейцарії, Словаччини).

Для збереження подальшого навчання в українських ЗВО дітей, які закінчили середню школу за кордоном, на засіданні Комісії було відзначено необхідність скасування вимоги обов'язкового повернення до України для фізичного звернення до ТЦК та взяття на військовий облік призовників до 25 років для їх вступу до українського закладу вищої освіти.

На засіданні Комісії було відзначено, що зміни до пункту 34 Порядку організації та ведення військового обліку призовників, військовозобов'язаних та резервістів, внесені постановою Кабінету Міністрів України від 9 липня 2024 р. № 801, поставили у нерівне становище дітей за кордоном з тимчасово окупованих територій або територій активних бойових дій, яким було надано відстрочку у взятті їх на військовий облік і оформлення військово-облікових документів до припинення чи скасування правового режиму воєнного стану, та дітей за кордоном, які перемістились від війни за кордон з інших підконтрольних Україні територій, від яких при вступі до ЗВО вимагаються військово-облікові документи.

Разом із цим, на засіданні Комісії було обговорено конкретні заходи з посилення захисту права на освіту понад 2 мільйона українських дітей, які отримали тимчасовий прихисток від війни за кордоном (в т.ч. близько 1,4 мільйона в країнах ЄС).

Такими заходами можуть бути посилення роботи з освітніми осередками за кордоном, в т.ч. відкриття українських шкіл, підтримка суботніх та недільних шкіл, громадських ініціатив, масштабування позитивного досвіду відкриття трьох українських приватних шкіл та україномовних класів в державних школах Литви, де навчається понад 11,7 тис. українських дітей, затвердження Державного стандарту української мови як іноземної, що сприятиме підвищенню значущості української мови в світі, тощо.

За результатами розгляду зазначеного питання Комісія **в и р і ш и л а**:

1. Матеріали Міністерства закордонних справ України (інформаційну довідку щодо захисту та підтримки громадян України, які внаслідок російської війни проти України перебувають в іноземних державах, наведену у додатку 1, та актуалізовану закордонними дипломатичними установами України інформацію щодо стану та обсягу підтримки та консульських послуг, наданих українцям, які перебувають у державах-членах ЄС, Шенгенської зони та ОБСЄ, наведену у додатку 2) та секретаріату Комісії (аналітичну записку «Підтримка українців, які у зв'язку зі збройною агресією Російської Федерації проти України перебувають за кордоном», наведену у додатку 3) взяти до відома.

2. Відзначити, що в умовах суттєвого збільшення навантаження внаслідок вимушеного переміщення мільйонів українців внаслідок повномасштабної агресії РФ проти України закордонні дипломатичні установи України продовжили належне

виконання функцій щодо захисту, підтримки та надання консульських послуг громадянам України за кордоном.

3. Звернутись до Прем'єр-міністра України з пропозицією щодо збільшення чисельності штату консульських посадових осіб в закордонних дипломатичних установах України в країнах з найбільшою кількістю переміщених українців, вдосконалення механізму фінансування послуг з оформлення та виготовлення паспортних документів, а також впровадження цифровізації та автоматизації консульських послуг.

4. Запропонувати Прем'єр-міністру України вжити заходів для розробки стратегії повернення українців за кордоном до України, а також збереження зв'язків з Україною для тих українців, які залишаються за кордоном, рекомендувавши Міністерству закордонних справ України утворити Робочу групу з її розробки із залученням представників Комісії, громадськості та експертного середовища.

5. Запропонувати Міністерству освіти і науки України разом із Міністерством закордонних справ України з метою захисту прав на освіту українських дітей за кордоном:

5.1) посилити роботу зі сприяння відкриттю закладів освіти за кордоном, в т.ч. українських суботніх і недільних шкіл, з українською програмою навчання та забезпечення їх необхідними навчальними матеріалами, беручи до уваги Резолюцію Парламентської Асамблеї Ради Європи 2562 (2024) *“Терміновий заклик до Європи та її партнерів: передбачити негайні та довгострокові політичні рішення для підтримки переміщених осіб в Україні”*, яка рекомендує державам-членам Ради Європи ініціювати програми, які допоможуть українській діаспорі підтримувати або зберігати зв'язок з Україною в приймаючих країнах, створюючи українські культурні центри, сприяючи вивченню мови, культури, історії та сприяючи співпраці в межах української спільноти для забезпечення майбутнього повернення;

5.2) для збереження зв'язків з державою Україна та подальшого залучення до економічного простору України забезпечити можливість здобуття загальної середньої освіти у різних доступних формах (дистанційне навчання, дистанційне навчання за українознавчим компонентом тощо) відповідно до потреб та вибору учня, його батьків або законних представників із наданням підручників та інших навчальних матеріалів;

5.3) провести необхідну роботу для включення української мови до переліку іноземних мов, які можуть бути вибрані учнями як друга іноземна мова у навчальних закладах країн перебування українських учнів, а також для підготовки вчителів, які зможуть викладати іноземну мову у закладах за кордоном, не як рідну, а як іноземну мову;

5.4) передбачити особливий підхід та підтримку дітей, які зазнали травматичного досвіду через війну або повернулись з тимчасово окупованих територій, яка б включала надання психологічної допомоги та адаптації, а також роботу з соціальними педагогами;

5.5) забезпечити врегулювання державного стандарту з української мови як іноземної;

5.6) ініціювати створення на базі вищих навчальних закладів за кордоном українських студій, підготовки фахівців за спеціальністю перекладачів на/з української мови;

5.7) разом із Міністерством фінансів України розробити та забезпечити фінансування бюджетної програми, спрямованої на створення, розвиток та підтримку мережі українських шкіл за кордоном;

5.8) масштабувати досвід Литви, де в багатьох державних школах створено україномовні класи, на інші країни.

6. Звернутися до Прем'єр-міністра України щодо внесення змін до нормативно-правових актів Уряду стосовно скасування необхідності фізичного звернення до ТЦК для взяття на військовий облік призовників, які перебувають за кордоном, для вступу до українського закладу вищої освіти до досягнення ними 25-річного віку.

7. Рішення Комісії надіслати Прем'єр-міністру України, Міністру закордонних справ України, Міністру освіти і науки України, Міністру фінансів України, а також до Офісу Президента України.

Голова Комісії

П. Фролов

Секретар Комісії

С. Вельможний

